

Dolazak u Evropu

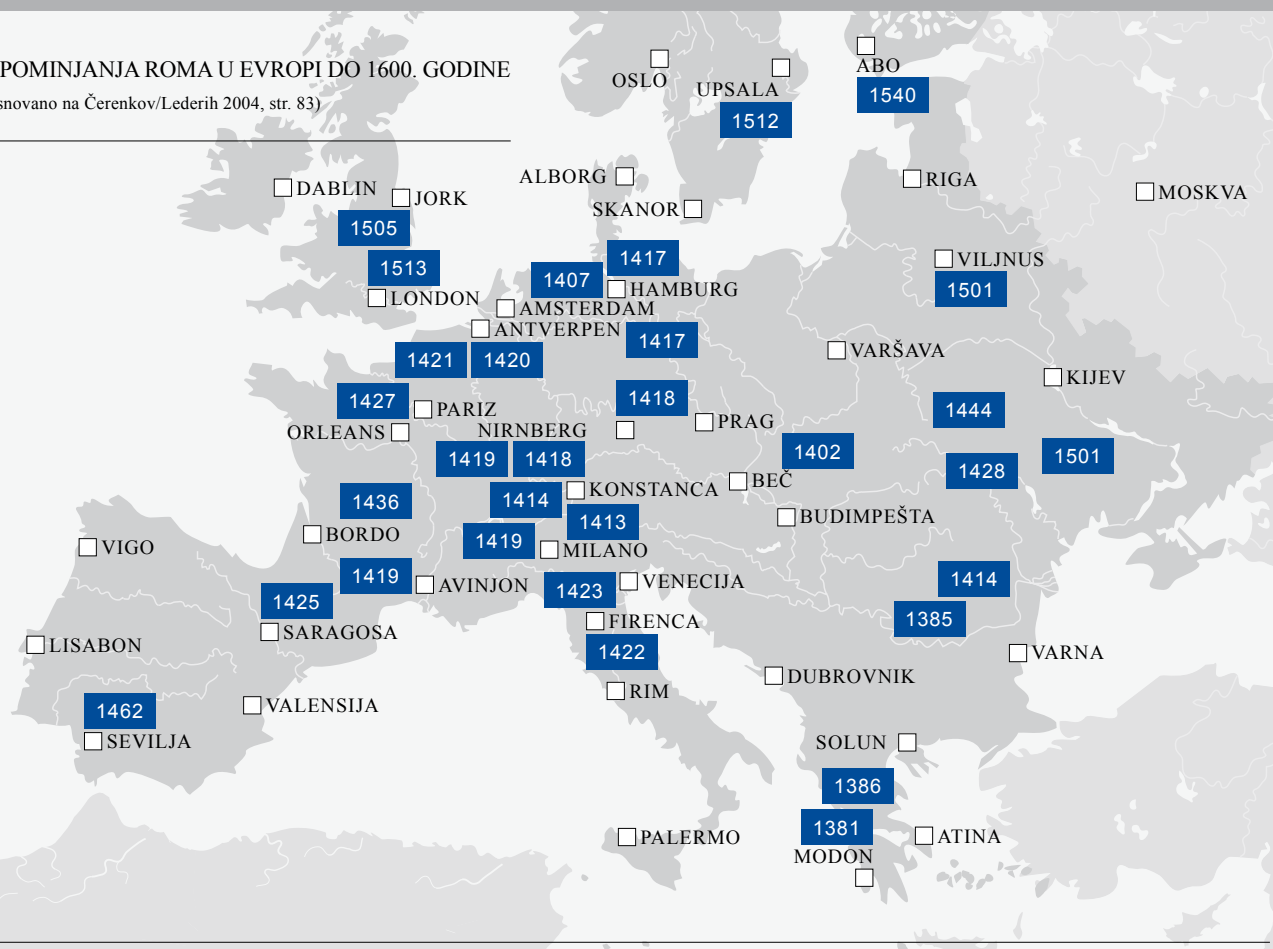
Priredio urednik

Najraniji izveštaji iz jugoistočne Evrope | Rani izvori iz centralne Evrope | Romi kao organizovane grupe hodočasnika | Razlozi za migraciju ka zapadu | Prvi talas: dolasci od 1417. do 1421. godine | Sprovedna pisma | Sledeći dolasci do 1435. godine | Nepoverenje i prigovori –otkupljivanje, deportovanje i proterivanje

➤ *Romi su verovatno već živeli u Vizantijskom carstvu, na prostorima današnje Grčke, pre 1200. godine. Zahvaljujući rastućem broju izveštaja o Romima od strane naseljene populacije od 1400. godine pa naovamo, danas se lako mogu odrediti njihovi putevi kroz Evropu. Godine 1450. Romi su putovali kroz skoro celu Evropu. U centralnoj Evropi u to vreme su se već vršila prva deportovanja i proterivanja. To uskoro dovodi do organizovanog progona.*

PRVA POMINJANJA ROMA U EVROPI DO 1600. GODINE

Il. 1 (zasnovano na Čerenkov/Lederih 2004, str. 83)

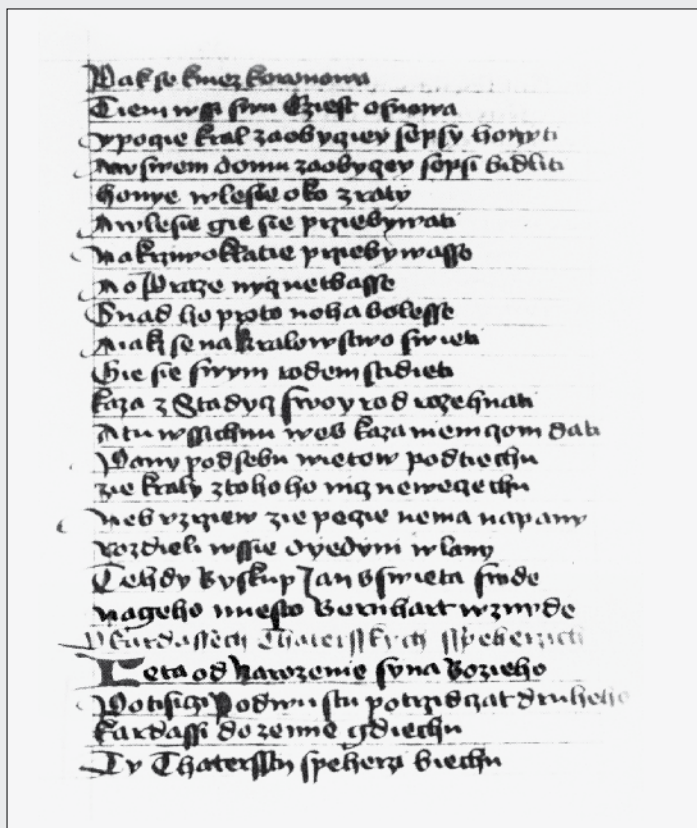
UVOD

Ne postoje pouzdani izveštaji azijske i ranepreevropske istorije Roma, već samo nagoveštaji, čije je tumačenje, u većini slučajeva, još uvek samo tema naučnih rasprava. Možda nikad nećemo tačno saznati zašto, kako i kada su se Romi

naselili prvi put u Evropi. U tom slučaju, period od 1200. do 1500. godine donosi važne promene: od XIV veka pa naovamo, u savremenim dokazima nesumnjivo se potvrđuje da su ljudi i grupe koje se pominju definitivno bili Romi.

Uopšteno je prihvaćeno da su Romi već živeli u evropskim delovima

Vizantijskog carstva pre XIII veka. U svakom slučaju, ostaje nejasno, kada su se tačno prvi Romi počeli seliti severno od svojih naselja u Grčkoj. Isto tako, ne znamo zašto i u kom broju su napustili Vizantijsko carstvo. Najverovatnije, od polovine XIV veka pa naovamo grupe su se selile ka severu. Pre svega, do-

II. 2

Rečeno je da se jedno od prvih spominjanja Roma u Evropi može naći u staroj češkoj Dalimilovoj hronici. U ovoj hronici, koja datira iz 1310. godine, pominju se „Tatari izvidnici“. Kao u nekoliko drugih slučajeva, veza između ovih spominjanja i Roma nije sporna.

(Ova kopija Dalimilove hronike čuva se u Narodnoj biblioteci u Beču)

II. 3

Rom kovač s pomoćnikom, oko 1600. godine

(iz Gronmajer / Rakelman 1988, str. 122) (Detalj)

kumenti ne ukazuju obavezno na Rome, i mogli bi da se protumače kao dokaz postojanja Roma u Vlaškoj, u današnjoj Rumuniji. Od tada pa naovamo, Romi se sve češće pominju; u ovim dokumentima je navedeno kako grupe Roma istražuju Evropski kontinent. Već od 1435. godine Romi su dobro poznati u većini evropskih gradova. [II. 1]

Znanje o pridošlicama nije se na isti način proširilo kao što se povećao

broj izveštaja o njima. Postoje zapisi o sprovednim pismima imperatora, kraljeva i pape, i hodočasničkim legendama, koje bi trebalo da obezbede prijateljski doček u kasnom srednjem veku, snažno oblikovan od strane hrišćanstva. Zanati poput proricanja sudbine i hiromantije ili nečasnih veština kao što je džeparenje takođe se pominju – domicilno stanovništvo (Evropljani) videlo je samo ono što je

trebalo da vidi, ili ono što je želelo da vidi: u mnogim najranijim izvorima optužuju se Romi za nemoral i bezbožništvo, ili za špijunažu u korist Turaka, i uopšteno se, bez ikakvog dokaza, daje slika „nepouzdanog“ i „neodanog“ naroda. Stoga, najraniji evropski izveštaji oblikuju jasnu sliku o Romima; ta slika je, ipak, do danas, iskrivljena slika, karikatura, koja i dalje oblikuje neromsku sliku o Romima.

NAJRANJI IZVEŠTAJI IZ JUGOISTOČNE EVROPE

Od sredine XIV veka pa naovamo, u jugoistočnim evropskim dokumentima povremeno se spominju grupe ljudi koje su raniji naučnici pogrešno nazvali Romima. Postoji, npr. srpski dokument u kojem kralj Stefan IV predaje krojače, kovače, sedlare i neke „Cigane“ („C'ngare“) manastiru u Prizrenu 1348. godine. Po svojoj prilici, pominje se jedna sasvim druga vrsta trgovine: u srednjovekovnom srpskom jeziku „c'ngar“ znači obućar. [II. 2]

Dokumenti iz starih rumunskih kneževina, Moldavije i Vlaške, u kojima se uzastopno spominju darovi koji se sastoje od čitavih grupa, prvi su dokumenti u kojima se definitivno govori o Romima. Dan I, vojvoda od Vlaške, npr. potvrđuje neke darove manastiru Device Marije, Tisman, 1385. godine. Oni, takođe, uključuju 40 „salaša“ (termin turskog porekla, koji označava porodice ili čergarske zajednice) „Atigana“ (Cigana). U susjednoj Moldaviji, Aleksandar Dobri poklonio je više od 31 čeljadeta („chelyadi“) (termin is slovenskog jezika, sa istim značenjem kao i „salaš“)

„Tigana“ i 12 čergi „Tatara“ manastiru Bistrica. Nasuprot ranijim dokumentima, definitivno se govori o Romima. Istovremeno, može se zaključiti da su Romi najkasnije u drugoj polovini XIV veka naselili Balkan.

U dunavskim kneževinama dobrodošli su zbog svojih veština. Kako bi zastalno sačuvali važan ekonomski faktor koji su Romi predstavljali, vlasti i crkva ih ubrzo sprečavaju da putuju. Tokom vremena, Romi su postali vlasništvo države, crkve ili veleposednika i vekovima bili robovi, sve dok ropstvo nije ukinuto u Rumuniji 1856. godine.

Die Zigeuner nicht einzuladen noch zu geduldet.

Die Zigeuner nicht einzuladen noch zu geduldet.

Allen vnd yeglichen Churfürsten, Fürsten, Prelaten, Grauen / Herren, vortil Adel / auch den Seccen / des Bundes in Landt zu Schwaben / Em-
bieten wir, Römischer Kayserlicher, vnd Hispanischer Königlicher Mayestat, Churfürsten / Fürsten, vnd anndere Stände des Bundes zu Schwab-
ben, Botschaffren / Hauptleuten, vnd Käse / per zu Ulm versamelt / vnsere vnderthanig willig vnd gelassen / Auch günstlichen gräs, vnd freintlich
diens / wie es darmit, aims yeden Stands weisen nach bescheyen soll / zu vor: Vnd fügen ainem yeden Stand, als vora wir zu wissen / Nach-
dem / wie meniglich wasse, die Zigeuner, welicher ernd vnd ort, ym vnd außserhalb des Bundes Sy bißher, hin vnd wider gezogen, vnd sich ent-
halten vnd vndereschlaufft, dem gemainen Mann, auf dem Landt / vnd sunst, vast schädlich vnd nachtailig gchandelt, Das wir demnach
in bedacht desselben / Auch auß andern merren redlichen vnd beweglichen gürtten Ursachen, für zumal nordürstug vnd güt angesehen vnd beschlos-
sen haben / Das sich solicher Zigeuner, bilich enterschafft, Vnd die in der Bundes Ständ Oberleuten vnd Gebieten / mit eingelassen vnd geduldet wer-
den sollen, Vnd solichs hienit ainem yeden Bundes Ständ vnterthunde nit lassen wollen / Vnd ersuchen darauf ainem yeden Bundes
Ständ, wie sich das, aims yeden Stands weisen nach / gebiet / zum höchsten, Das sich ain yeder Bundes Ständ, vnd verwanndter /
Solichem vnterthun gürtten bedenklich vnd beschluß / gemeß halten / die Zigeuner, in seinen Fürstenthumben, Oberleuten, vnd Gebieten / nit einlas-
sen, gedulden, noch denen, ainichem enthalte vnd vndereschlaufft, zu lassen noch gestatten / Sonnder die selben, außtreiben, vnd verweyren, Vnd
was ainichem Bundes Ständ vnd verwanndten / solichs zuschweren wölle, vnd derselb / ainem andern / Umb hilff vnd züzug derschhalb ersuchen
wölle / Dasselbig, Wie sich / vermög der Bundes Tyrung gebiet, vollziehen vnd lauffen, vnd das nit vnderlassen wölle, / Dann wa
sich ainichem Bundes Ständ, in solichem züzug, sechmig halten vnd erzeigen / Vnd darby durch dem Amdern / oder den Seccen / Schad vnd Nach-
teil enfften / Würde wir verursache, den selben Schaden, an Ime, zu erholten / Geben, vnd mit vnsere der Dreyen gemainen Haupt-
beyt Seccen bescheyen, besigelt / An zwainyggsten tag, des Monats Nouembris, Anno .xc. Ueßen vnd gwaingige.

II. 4

„Ne pozivati i ne tolerisati Cigane“ („Die Zigeuner nicht einzuladen noch zu geduldet“): Ovo pismo izdala je 1529. godine federacija nemačkih gradova, vojvodstava, kneževina i županija („Schwäbischer Bund“) i naredila da se „Cigani“ („Zigeuner“) proteraju s njene teritorije.

(iz Gilsenbach 1994, str. 137)

Ni dolazak Roma u Kraljevini Ugarsku ne može se precizno odrediti. Od 1370. godine pa naovamo, reč „Ciganin“ u nekoliko varijacija se pominje kao prezime, ali to ne znači da su ljudi koji su ga koristili obavezno bili Romi. Nezavisno od vremena kada

su Romi prvi put došli u Ugarsku, mora se navesti da su Romi primljeni u Ugarskoj s većom naklonošću nego u ostalim zemljama. Njihovo znanje o obradi metala i kovanju oružja, načinilo ih je veoma traženim, i bili su kraljevi štićenici. Kralj je morao da odobri

korišćenje njihovih usluga u privatne svrhe. Godine 1476. npr. stanovnici grada Hermanštada morali su da traže dozvolu od Mateje Korvinusa da bi angažovali Rome za rad u predgrađima. [II. 3]

RANI IZVORI IZ CENTRALNE EVROPE

Zapis u knjizi izdataka („Hildesheimer Stadtrechnung“), koji datira iz 1407. godine obično je smatran najstarijim dokazom pojavljivanja Roma u Nemačkoj. U njemu se navodi da je 20-og septembra Tatarima dato vino („am 20. September den Tataren ... für einen halben Stüber Wein gegeben wurde“). Novija istraživanja pokazala su da ljudi koji

su pomenuti u ovom zapisu verovatno nisu bili Romi. U svakom slučaju, naziv „Tatari“, koji je korišćen za Rome barem od XV veka pa naovamo, još uvek je u uporebi u severnoj Nemačkoj i Skandinaviji.

Godine 1414. u knjizi sedmičnih izdataka („Wochenausgabebücher“) grada Bazela pominju se „neznabošci“ kojima je grad dao „po milosti Božijoj“ 10 šilinga. Ni u ovom slučaju nije sigurno da se govori o Romima, jer u to vreme svi stranci su nazivani „neznabošcima“.

Tokom godina i decenija koje su usledile, ipak, termin „neznabožac“ bez sumnje je korišćen kao sinonim za „Ciganina“ u nemačkim govornim područjima.

„Cigani“ su se takođe pojavili u Heseu 1414. godine. Podatak o njihovom dolasku u Hronici Hesea („Hessische Chronik“) ipak se pojavljuje 200 godina nakon događaja, tako da datum ne mora biti potpuno tačan. Sudeći po „Meißner Chronik“, koja je takođe napisana kasnije, „Cigani“ su već bili proglašeni iz Markgrofovije 1416. godine.

ROMI KAO ORGANIZOVANE GRUPE HODOČASNIKA

Od 1417. godine pa naovamo, hroničari brojnih evropskih zemalja zabeležili su dolazak Roma, koji su zavisno od znanja hroničara i od podataka koje su

dobili od novopridošlih, nazivani „Tatarima“, „Egipcanima“, „Egiptletima“, „neznabošcima“, „Saracenicima“ ili, već „Ciganima“.

II. 6

Hodočasnici Romi. Gravura Zaka Kaloa, 1622.

(iz Hankoka 1987, str. 15) (Detalj)

U centralnim i zapadnim evropskim gradovima Romi se pojavljuju u većim grupama, predvođeni ljudima s velikim titulama koji su tvrdili da imaju status hodočasnika. Sudeći po savremenim opisima, takve „grupe hodočasnika“ od 30, 100 i ponekad više od 300 ljudi, putovale su pešice ili konjima. Ako im je odbijen pristup gradovima, logorovali su na otvorenom blizu gradova. Njihove vođe su sebe nazivale „kneževima“, „grofovima“ ili „vojvodama“. Imali su jurisdikciju nad svojom pratnjom, nosili su bolju odeću od ostatka grupe i uvek su jašuci putovali. [II. 6]

Prema hronikama, vođe su se po svom dolasku zvanično predstavljale gradonačelnicima. Često su mogli da pokažu sprovodna pisma ili preporuke religioznih i sekularnih vladara, koja su im obezbeđivala bezbednu pratnju i zaštitu od napada. Iskazana religiozna motivacija o njihovom putu omogućavala im je prijateljski i gostoprимljiv doček. Sa

ovog gledišta, obaveza da se hodočascima pruža hrana, smeštaj i novac, obaveza koja je shvaćena veoma ozbiljno u srednjovekovnom društvu, veoma im je odgovarala. Navodi u raznim knjigama izdataka pokazuju da je ova hrišćanska obaveza svuda ispunjavana, bar pri prvom dolasku Roma.

Kako bi bili pouzdani hodočasnici, Romi su pripovedali žalosne priče koje su ostavljale veliki utisak. Romi su često prikazivali svoja lutanja kao sedmogodišnje pokajničko hodočašće koje im je bilo naloženo zbog njihovog privremenog napuštanja hrišćanstva. Kasnije su dodata dva razloga: odbijanje da prihvate Mariju i Josifa, i odlazak Izraelićana iz Egipta.

Ideja da sebe predstavljaju, u svoju korist, kao hodočasnike napuštajući Grčku, najverovatnije je proizašla iz kontakata s hrišćanima koji su privremeno bili nastanjeni u Epiru i na Peloponezu tokom svog puta ka Svetoj zeml-

CRNI KAO TARTARI

Prema dominikanskom monahu Hermanu Korneru, bilo je oko 300 ljudi, muškaraca i žena, koji su sebe nazivali „Sekanerima“, koje je bilo „strašno gledati“ i „bili su crni kao Tartari“. Bili su, navodi monah, predvođeni knezom i grofom koji su imali jurisdikciju nad njima. Ovi „Sekaneri“ su pokazali sprovodna pisma dobijena od prinčeva, najviše od Sigismunda, cara Svetog rimskog carstva, i stoga su bili tretirani na „gostoprимljiv način“. Hroničar objašnjava da su se nastanili van zidina grada: mnogi od njih su bili lopovi i pretila im je opasnost da budu uhapšeni u gradu. Izgleda da sprovodna pisma nisu bila dovolj-

ni. Takođe, „Mali Egipat“ koji je, prema izvorima iz 1418. godine pa naovamo, smatran za zemlju porekla Roma, vraća nas na „cigansku“ naseobinu „Gipu“ blizu Metone (Modon na Peloponezu). „Mali Egipat“ (oblast na Peloponezu) su hroničari neko vreme smatrali „pravim“ Egiptom – zemljom Nila. U vezi s ovom greškom, netačan termin korišćen je za opis Roma „Egipcana“, termin s mnogo varijacija („Gypsies“, „Gitans“, „Egypter“) i to je i dalje najuobičajeniji termin za Rome.

Moguće je da je na početku ograničen broj Roma putovao Evropom: pominjanje Roma u susednim gradovima i oblastima javlja se u kratkim vremenskim intervalima, i imena vođa (Andreas, Michael) ostaju ista. Različiti navodi o njihovom broju dovode do pretpostavke da je samo jezgro grupe ostajalo zajedno sve vreme. Manje grupe izgleda da su se razdvajale i odlazile u drugim pravcima.

RAZLOZI ZA MIGRACIJU KA ZAPADU

Migracija Roma iz centralne u Zapadnu Evropu poklapa se s turskom invazijom

u jugoistočnu Evropu. Kako bi osvojili Balkan, Turci su uništili gradove, naseobine i manastire. Čitave oblasti su bile opustošene. Jedino logično izgleda da su Romi napustili oblasti koje su bile izuzetno ratom razorene.

Većina Roma je, ipak, ostala u oblastima koje su pale pod tursku vlast. Jedan od razloga za to bio je što su Romi bili u ropstvu u dunavskim kneževinama. Takođe, položaj Roma nije pogoršan pod otomanskom vlašću (u

na da zaštite Rome od odmazdi u Hansa gradovima u slučaju pretpostavljene ili dokazane krađe. Da li su vlasti sprovele strože kazne ili je stanovništvo tražilo osvetu, nije jasno. U svakom slučaju, deo ove grupe se odselio u južnu Nemačku prvih meseci 1418. godine. Navodi se da je grad Frankfurt u junu iste godine dao „tim bednim ljudima iz Malog Egipta“ četiri funte i četiri šilinga za meso i hleb. Ovaj zapis, istovremeno, najranije pominjanje „Malog Egipta“ kao domovine Roma.

Il. 5

(prevedeni odlomak iz Gilsenbach 1994, str. 49f.)

Il. 6

Hodočasnici Romi. Gravira Zaka Kaloa, 1622. godine

(iz Hankoka 1987, str. 15) (Detalj)

poređenju s ranijim vladarima). Uprkos istovetnim navodima u izvornim tekstovima, religiozna motivacija za migraciju nije verovatna, naročito zato što su

Otomani bili mnogo tolerantniji prema onima koji su bili naklonjeni drugoj veri, nego, npr. hrišćanske kraljevine u Evropi. Najverovatnije su Romi ko-

ristili religioznu motivaciju, bežeći od „nevernika“, prvenstveno kao sredstvo osiguravanja prijateljskog prihvatanja od strane hrišćanske populacije.

PRVI TALAS: DOLASCI OD 1417. DO 1421. GODINE

Godine 1417. grupa Roma je putovala kroz Lienberg, Hamburg, Libek, Rostok, Štralsund i Grejsvald. Dominikanski monah Herman Kornerus izveštava o strancima, do tada potpuno nepoznatim putnicima, koji su došli u velikom broju sa istoka u Alamaniju, i putovali ka nemačkoj obali. Stoga, njegova hronika nudi prvi opširniji izveštaj o dolasku velike grupe Roma. [Il. 5]

Otrprike, u isto vreme „Cigani“ su se pojavili u Alzasu. U gradskoj hronici Strazbura, koja je napisana tek u XVI veku, 1418. godina navodi se kao

godina dolaska „Zeygingera“; oni su „imali dovoljno novca i ne bi ni mrava zgazili“. Prema hroničaru, oni su došli iz Epira „kojeg obični ljudi nazivaju Mali Egipat“.

Pouzdaniji i precizniji podaci potiču iz Kolmara. Ovaj grad je posetilo 300 „neznažaca“ u avgustu 1418. godine, kao i još njih 100 tri dana nakon odlaska prve grupe. Sem već poznatih karakteristika, prvi put zabeležene su i romske naušnice, određena odeća koju su nosile žene i njihova veština u hromantiji.

Postoje zapisi da su 1418. godine došli u Švajcarsku, a zatim se pominje i niz dolazaka u Francusku. „Saraceni“ su se 22. avgusta 1419. godine,

predvođeni „knezom Andreasom od Malog Egipta“ pojavili u Šatijon-andombu. U januaru 1420. godine „knez Andreas“ sa 100 pratilaca stigao je u Brisel. Marta iste godine, njihov dolazak je zabeležen u Deventeru (Holandija). Moguće je da je to ona ista grupa koja se spominje i u Francuskoj. Ipak, ne možemo biti potpuno sigurni u to. Godine 1421. dolasci su zapisani u Brižu i Monsu, a Mons je čak bio posećen dvaput: 8. oktobra 80 ljudi predvođeno „knezom Andreasom od Malog Egipta“ stiglo je i pokazalo sprovodno pismo koje je izdao kralj Sigismund; 20. oktobra pristigla je druga grupa čiji je vođa bio Michael koji tvrdio da je brat gore pomenutog Andreasa. [Il. 1]

SPROVODNA PISMA

U izvorima se često pominje da su vođe Roma imali sprovodna pisma pri svom

dolasku. Takvi dokumenti prethodili su današnjim pasošima i izdavani su na ime jedne osobe (u ovom slučaju kneza ili vojvode) i garantovali su slobodno, i što je još važnije, bezbedno putovanje nosiocu i njegovim pratiocima.

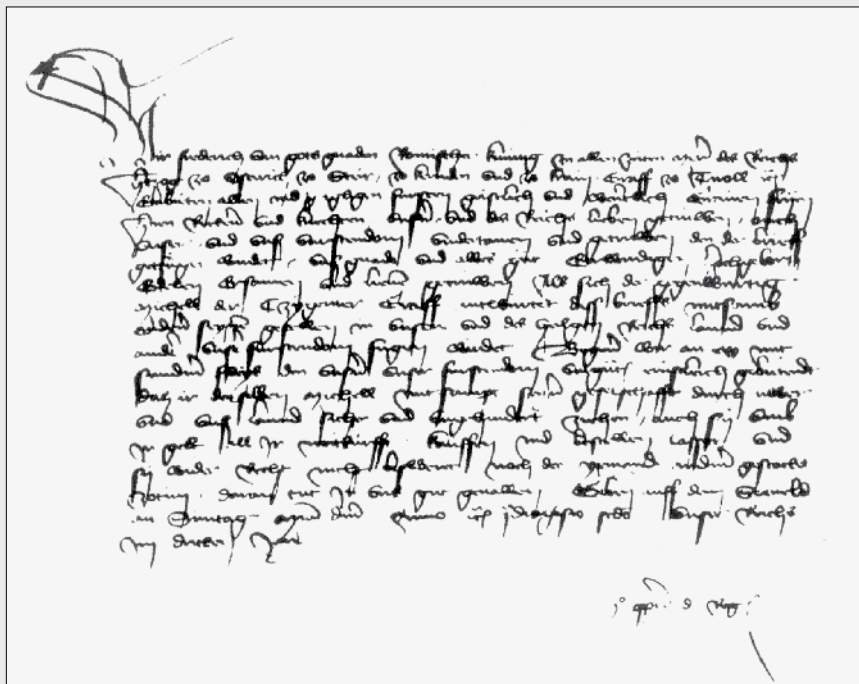
Autentičnost ovih pisama može se dovesti u pitanje. Ali, bez obzira na to što su takva pisma bila duplirana i predavana iz grupe u grupu, ili su, kao što je bilo uobičajeno u srednjem veku, u opticaju bili lažni dokumenti, ne može

Iz sprovednog pisma kralja Sigismunda, izdatog 17. aprila 1423. godine u Zipsu (Slovačka):

„Naš verni Ladislav, ciganski vojvoda, i oni koji zavise od njega, najpokornije su Nas preklinjali da im pokažemo Našu osobitu dobru volju. Raduje Nas da čujemo njihov poštovani zahtev, i da im ne odbijemo pismo na ruke. Kada se gore pomenuti Ladislav i njegovi ljudi pojave u bilo kom gradu Našeg carstva, predlažemo vam da im pokažete veru u Nas. Pružite im zaštitu bilo koje vrste, tako da vojvoda Ladislav i Cigani, njegovi ljudi, mogu da ostanu unutar vaših zidina bez suočavanja s teškoćama. Ako bude bilo drugih ljudi među njima, ili ako se izazove neki incident, Naša je želja i Mi naredjujemo da samo vojvoda Ladislav, isključujući sve vas, ima pravo da kazni ili da oslobodi krivice.“

II. 8

(Prevod iz Majerhofera 1988, str. 13)

II. 7

Sprovedno pismo kralja Fridriha III za kneza Michaela, 15. april 1442. godine

(Gilsenbach 1994, str. 81)

se sumnjati da su Romi posedovali verodostojne putne isprave.

Jedno bez sumnje verodostojno i uzastopno pominjano sprovedno pismo izdao je kralj Sigismund tokom zasedanja sabora u Konstanci (1414 – 1418). U ovom dokumentu najviši sekularni vladar hrišćanstva pružio je Romima, koji su za sebe rekli da su se „njihovi preci udaljili od vere u Malom Egiptu“, slobodno kretanje kroz njegove države i gradove. Sebastian Münster, koji je video kopiju ovog sprovednog pisma, decenijama kasnije u svom delu „Cosmographia universalis“, izdatom 1550. godine, navodi kao mesto njegovog izdavanja Lindau ali ne pominje tačan datum.

Sem kraljevskih sprovednih pisma, Romi su takođe posedovali slična pisma od ostalih sekularnih veliko-

dostojnika. Garancije pojedinih prinčeva su bile od koristi, naročito u oblastima van Svetog rimskog carstva, gde kraljevska pisma nisu važila.

S obzirom na neujedinjenost Evrope i na obavezu da traže zaštitu u mnogim nezavisnim kneževinama i kraljevstvima, Romi su uskoro počeli da tragaju za pismom preporuke koje bi bilo svuda validno. Takav dokument bi, u to vreme, mogao izdati samo predstavnik druge univerzalne moći - papa. Prvi zapis o papinom pismu preporuke datira iz 1422. godine. Nezavisno od njegove verodostojnosti, verovatno je izrađeno mnogo kopija. Promenljivo ime primaoca i nedоследnost sadržaja čine ove navodne papine dokumente veoma sumnjivim. [II. 10]

Novi dokument nosila je prva grupa Roma koja je stigla u Regenzburg

1421. godine. To je bilo najverovatnije originalno sprovedno pismo koje je sastavio kralj Sigismund, izdato u Zipsu 1423. godine vojvodi Ladislavu i njegovim „Ciganima“. U ovom pismu, Sigismund ne samo da obezbeđuje gore pomenutom Ladislavu svoju ličnu zaštitu, nego potvrđuje Ladislavu jurisdikciju nad njegovom pratnjom. Postoji još dokaza da nema veze između ove i gore pomenutih grupa. Ime vojvode, koji se izričito naziva vernim sledbenikom kralja, obično se pojavljuje u Ugarskoj i Poljskoj; ne postoji nagoveštaj hodočašća niti porekla „Cigana“; ovo vodi do pretpostavke da su oni već neko vreme bili u Ugarskoj. Verovatno su bili deo drugog talasa migracije koji se odigrao u veoma drugačijem kontekstu. [II. 7, 8]

SLEDEĆI DOLASCI DO 1435. GODINE

Jedan od najopširnijih i živopisnih izveštaja o ovim ranim vremenima dao je anonimni građanin Pariza. U svom „Jour-

nal d'un bourgeois de Paris“ opisuje kako su, 17. avgusta 1427. godine, prvo 12 „pokajnika“-„jedan knez, jedan grof, 10 ljudi, svi jašući“- došli do gradske kapije Pariza, u to vreme okupiranog od strane Engleza, i pokazali sprovedno pismo pape Martina V. Rekli su da su bili na hodočašću u Rimu

kako bi pokajali svoje grehe - udaljili su se od svoje vere i stoga bili prognani iz svoje domovine. Papina epitimija se sastojala u tome da lutaju svetom sedam godina „ne spavajući u krevetu“. [II. 9]

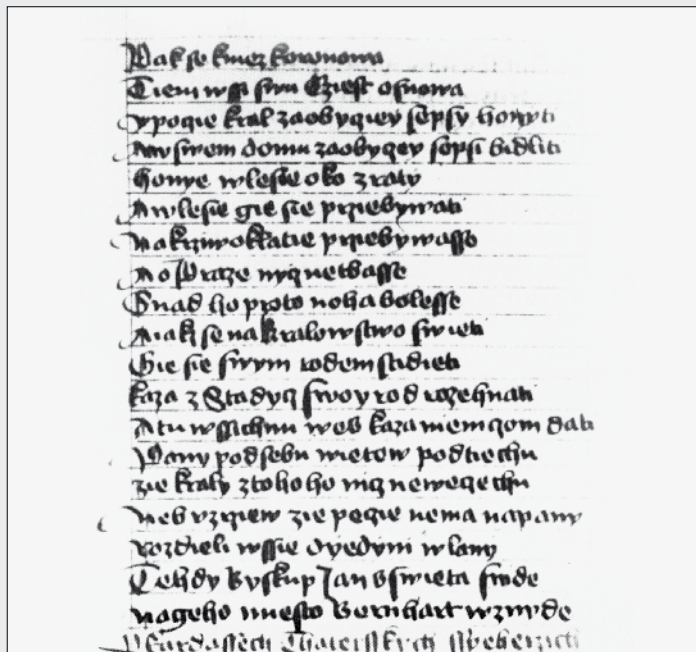
Samo 3 nedelje nakon toga „grof Tomas“ s pratnjom od oko 40 ljudi, do-

NAVOD ANONIMNOG PARIŽANINA

Sudeći po „buržujskim“ objašnjenjima, za izvidnicom od 12 ljudi 29. avgusta došla je velika grupa od više od 100 ljudi, žena i dece. Vlasti im nisu dozvolile ulazak u prestonicu, ali su im pružile mesto za logorovanje blizu kapele Sv. Denisa, koja se u to vreme nalazila severno od grada. Izgleda da su Romi privukli dosta pažnje; pisac dnevnika, takođe, pominje da su radoznali ljudi iz celog Pariza, buljili u njih. On dopunjuje detaljan opis njihovog izgleda sa nabranjem svih optužbi koje su podnesene protiv stranaca (proricanje sudbine, krađa, magija...), ali kaže da ih ne može potvrditi. Kada su glasine o Romima kao „antihristima“ dospеле do biskupa Pariza on je požurio u romski logor i ekskomunicirao iz crkve sve one koji su pokazali svoj dlan prorocima sudbine. Ekskomunikacija Roma delovala je suviše, s obzirom na to da ih je biskup, uprkos papinom sprovednom pismu, smatrao „neznabošcima“. Jednostavno ih je prognao iz La Šapela. Opis ovih događaja završava se zapisom da su se Romi uputili prema Pontoazu 8. septembra 1427. godine.

II. 9

(prevedeni odlomak iz Gilsenbach 1994, str. 68f.)

II. 10

Jedno od papinih sprovednih pisama za Rome, koje je, prema tvrdnjama, 1483. godine izdao papa Martin V.

(iz Hankoka 2002, str. 30)

lazeći iz „strane i udaljene zemlje“ pojavio se u blizini Amiensa. Nakon detaljne provere papinog sprovednog pisma savet je odlučio da dozvoli strancima da uđu u grad i da im da „8 pariskih livri“ iz gradske kase kao milostinju. Datum, skoro identičan način kazivanja priče, i pismo Martina V, koje se još jednom pominje, dovodi nas do pretpostavke da su

ovaj grof Tomas i vođa Roma blizu La Šapela, koji nije detaljno opisan, jedna ista osoba.

Godine 1429. holandski grad Deventer i drugi holandski lokalni administrativni distrikti progone ljude iz „Malog Egipta“. Istovetan zapis u knjigama je zanimljiv jer se prvi put termin „neznabožac“ koristi u Holandiji. Od tada pa na-

ovamo, ovaj termin je postao uobičajeni naziv za Rome.

Posete Turingenu izdvajaju se od ostalih dolazaka na nemačko tlo. Romi koji su dospeli u Erfurt (1432) i u Majningen (1435) izgleda nisu povezani s gore pomenutim grupama. Moguće je da su i oni bili deo drugog talasa migranata koji je dolazio iz Ugarske.

NEPOVERENJE I PRIGOVORI – OTKUPLJIVANJE, DEPORTOVANJE I PROTERIVANJE

Deklarisanje njihovog putovanja kao hodočašće, kao i njihova sprovedna pisma, omogućila su Romima prijateljsko prihvatanje pri njihovom prvom pojavljivanju u centralnoj i Zapadnoj Evropi. Ipak, „Cigane“ su smatrali sumnjivim od samog početka starosedeoeci, naročito oni van nemačkog govornog područja. Veoma brzo, njihov neobičan izgled, kao što su „crna“ koža i njihova „strašna“ pojava, vezivali su se za negativni karakter izdajica i društveno neprihvatljivo ponašanje. Postoji samo

nekoliko neutralnih opisa, i brojni uzastopni negativni opisi.

Već u najranijim izvorima Romi su predstavljani kao divlji narod, s nedostatkom manira i kao neznabošci. Sini prestupi vezani za imovinu i prevare bile su osnova za lošu reputaciju Roma kao „prepredenih lopova“. Proricanje sudbine, iza čega su se verovatno skrivali džeparoši, izazvalo je nezadovoljstvo verskih velikodostojnika. Predstavnicima crkve pretpostavljali su da se iza trikova kriju „vradžbine i vraćanje“ Roma i strepeli su za duhovno spasenje svojih vernika.

Iako su krađa i proricanje sudbine često bili zapisivani u izvorima i istovremeno korišćeni kao etnička

karakteristika, ne postoji dokaz da su Romi špijunirali u korist Turaka, što je često tvrđeno. Čak, iako nijedan Rom nije mogao biti osuđen za špijunažu, pojavila se slika Roma kao „nepouzdanih i nečasnih“ ljudi koja kao takva postoji vekovima.

Tokom njihovog prvog dolaska, Rome je samo kratko vreme tolerisalo domicilno stanovništvo. Nakon kratkog perioda, tokom koga su stranci prihvatani na (manje-više) gostoljubiv način, starosedeoeci su pokušavali da ih zadrže van gradova. Mnogo korišćen izraz „u slavu Boga“ pretvoren je u neku vrstu „iskupljivanja“ za neugodno prisustvo hodočasnika. Prvi takav slučaj dogodio se u Bambergu. U hronici grada navodi

II. 11

Poseta Cigana, autor nepoznat, 1490. godine, vunena tapiserija.

(Fraser 1992, str. 101)

se da je 1463. godine „Ciganima“ dato na poklon sedam funti da bi napustili grad u roku od jednog sata i da ne bi naneli štetu gradu („darum, dass sie von stund an hin wegschieden und die gemein unbeschädigt liessen“).

Kada su se „Cigani“, bez obzira na zabrane ulaska, uprkos zaprećenoj

i kasnije izvršenoj ekskomunikaciji, uprkos deportovanju i „otkupljivanju“ vratili - nastupila su prva nasilna proterivanja. Zbog rastućeg nepoverenja i pojačanog neprijateljskog stava populacije prema strancima, lokalna vlast i država preduzeli su drastične mere. U naredbi izbornika Albrehta

Ahila Brandeburškog, 1482. godine, „Ciganima“ se zabranjuje da ostanu na njegovoj teritoriji, i u deklaraciji „Reichstaga“ (parlamenta) u Lindauu, 1497. godine, kojom se „Cigani“ progone, napravljeni su prvi koraci širih razmera u „sudskom progonu Cigana“. [II. 4]

Bibliografija

Fraser, Angus (1992) The Gypsies. Oxford / Cambridge: Blackwell | *Gilsenbach, Reimar (1994) Weltchronik der Zigeuner. Teil 1: Von den Anfängen bis 1599. Frankfurt am Main: Peter Lang* | *Gronemeyer, Reimer / Rakelmann, Georgia A. (1988) Die Zigeuner. Reisende in Europa. Köln: DuMont Buchverlag* | *Hancock, Ian (1987) The Pariah Syndrome. An account of Gypsy slavery and persecution. Ann Arbor, Michigan: Karoma Publishers* | *Hancock, Ian (2002) We are the Romani People. A me sam e Rromane džene. Hatfield: University of Hertfordshire Press* | *Mayerhofer, Claudia (1988) Dorfzigeuner. Kultur und Geschichte der Burgenland-Roma von der Ersten Republik bis zur Gegenwart. Wien: Picus Verlag* | *Tcherenkov, Lev / Laederich, Stéphane (2004) The Rroma. Volume 1. History, Language and Groups. Basel: Schwabe Verlag* | *Vossen, Rüdiger (1983) Zigeuner. Roma, Sinti, Gitanos, Gypsies zwischen Verfolgung und Romantisierung. Frankfurt am Main: Ullstein*